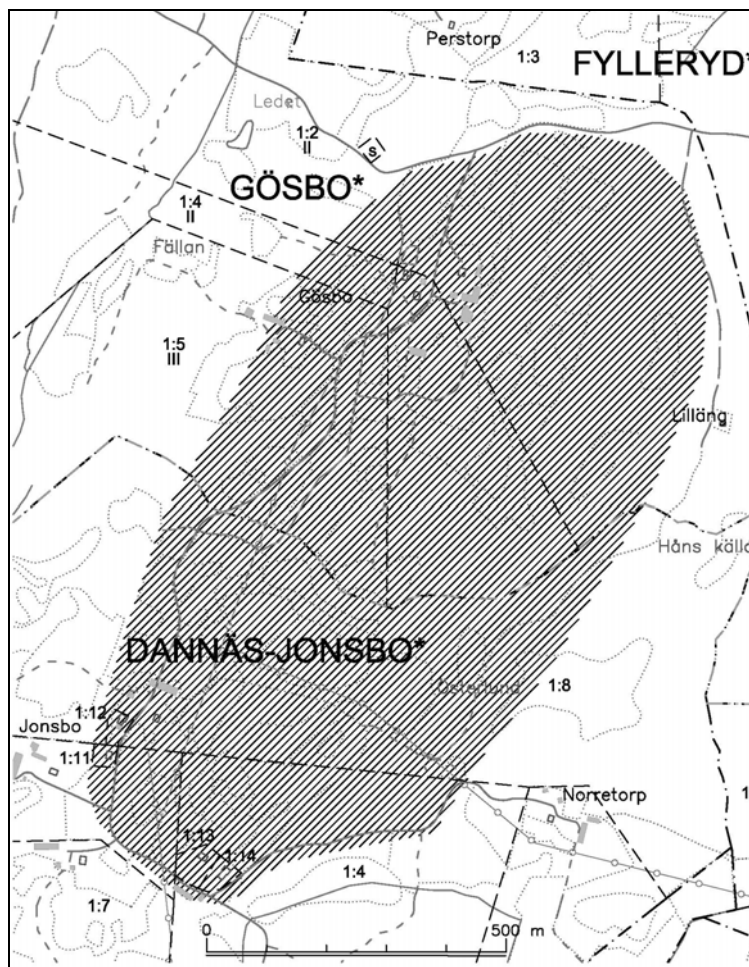

Torskinge har ingen tätortsstruktur utöver det begränsade sockencentrat och karaktäriseras inte av industrietableringar. Torskinge har knappt 250 invånare.

1 - Gösbo och Jonsbo

Gösbo i Torskinge och Jonsbo i Dannäs utgör två näraliggande gårdar med ett levande småskaligt jordbruk. Båda gårdarna är omnämnda i skrift 1538 och bestod då av ett skattehemman var. Avsaknaden av fasta fornlämningar tyder på att gårdarna troligen etablerats under medeltid, vilket delvis styrks av ortnamnen. Ortnamnsformerna *-bo* och *-boda* förknippas vanligen med en medeltida namnsättning. Gårdarna är belägna i ett kuperat landskap där de av naturen givna förutsättningarna fått styra nyttjandet av landskapet. Åkrarna är flikiga, med impediment och odlingsrösen kvar i åkermarken. Mellan de i dag brukade åkrarna finns betesmarker, där spår efter odling syns tydligt i form av odlingsrösen, terrasskanter och åkerytor. Odlingsrösen och stenmurar i anslutning till åkermarken är vanligen väl lagda och i flera fall monumentala, där röjningsstenen kallmurats i vackra rösen, liknande stukor.

Den stora och en gång ståtliga manbyggnaden från 1860-talet på Östergården (Dannäs-Jonsbo 1:13) ligger i dag öde och förfallen, skuggad av en stor lönn som vårdträd. Det timrade tvåvåningshuset med faluröd locklistpanel har en sexdelad plan. Ladugården från omkring 1800 ligger söder om manbyggnaden, på andra sidan vägen.

Övergiven manbyggnad på Östergården, Dannäs-Jonsbo 1:13

Byggnadsantikvarisk värdering

Det småskaliga och väl hävdade kulturlandskapet med dess natur- och kulturvärden motiverar ett högt bevarandevärde.

Tidigare utredningar

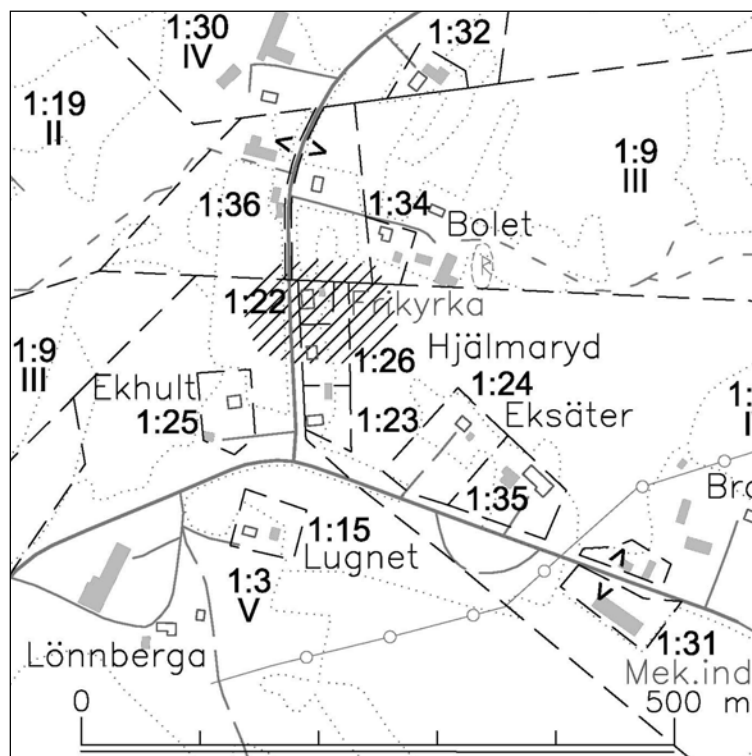
Naturvärden i Värnamo kommun (1975, 1979), Värnamo kommun.

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 18/Dannäs, 1984), Värnamo kommun.

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt nr 235, 1992), Länsstyrelsen.

Ängs- och hagmarker i Värnamo kommun (1993), Länsstyrelsen.

2 - Hjälmaryds missionshus

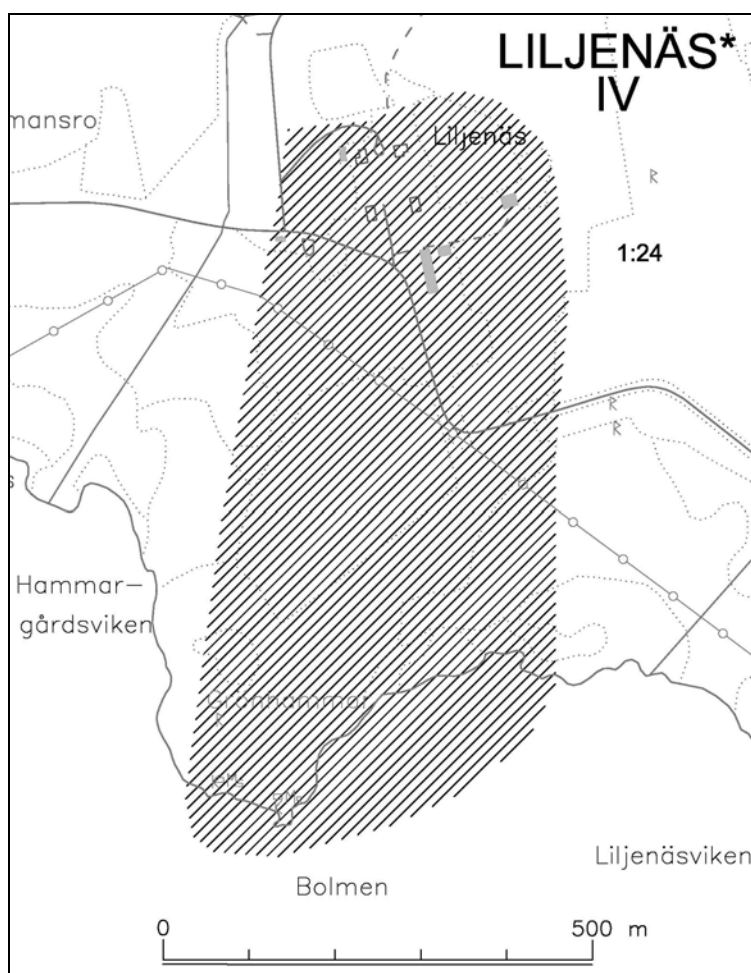

Kapellet i Hjälmalyrd (Hjälmalyrd 1:22) uppfördes av pingstförsamlingen 1934. Samlingsalen på bottenvåningen manifesteras genom spetsbågiga fönster. Den liggande fasspontpanelen är gulmålad. I övervåningen inryms en bostad på ett rum och kök.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 112, 1984), Värnamo kommun.
Frikyrkligheten i Jönköpings län (1999-2002), Länsstyrelsen.

3 - Liljenäs

Liljenäs gård, ett f d säteri och fideikommiss, ligger vid Bolmens norra strand. Gården har anor från 1500-talet, då under namnet Bolmsnäs. Gården blev säteri 1637 och ägdes då av Göran Andersson Stierna. När släkten Lillenberg förvärvade säteriet på 1700-talet skedde en namnändring till Liljenäs och egendomen blev då även fideikommiss. Den gamla huvudbyggnaden brann ned under 1800-talet. Kvar finns de bägge flygelbyggnaderna, bägge uppförda på 1760-talet. Den västra flygelbyggnaden är uppförd i 1 ½ våning, har ett brutet och valmat tak med enkupigt tegel och spetsbågiga fönster i takfallet. Den stående fasspontpanelen är målad i en svagt gul kulör. Den östra flygelbyggnaden är uppförd i två våningar med brutet och valmat tak med enkupigt tegel. Byggnaden, med en fasad i gråvit lockpanel, är oförändrad. Den har tidigare haft en funktion som magasin och mejeri.

Den västra flygelbyggnaden på Liljenäs (Liljenäs 1:15)

Norr om dessa byggnader återfinns ytterligare två bostadshus, en f d arrendatorsbostad från 1890-talet med gråvit locklistpanel och ett renoverat hus från 1800-talets slut.

I den norra delen av gårdstomten finns en vägbank som genom en smidesgrind leder ut mot en ekbacke med inslag av nyckelbiotoper. Det är en del av den gamla vägen mot Torskinge och vägbanken ansluter till denna väg längre norrut. Smidesgrinden är tillverkad i Jönköping 1797. Väster om denna återfinns resterna efter den nedbrunna manbyggnadens stenfot.

Utanför mangården, vid vägen mot Slättö, ligger den f d gårdssmedjan. Den är uppförd på stenfot, knuttimrad och målad faluröd. Öster om vägen återfinns ladugården, uppförd 1938/1939 och svinhuset som numera används som gårdsverkstad.

Gården omges av ädla lövträd, med bl a askar som omger infarten till gården. Med början år 1953 bedrevs jordbruket ekologiskt, numera mer extensivt. En stor del av gårdens ägor består av f d sjöbotten, vunnen genom sjösänkningar av Bolmen, åren 1847 och 1887. Stenar med inhuggna årtal minner om dessa sjösänkningar. De vidsträckta betesmarkerna betas av häst och ungnöt. Genom en gles björkskog vid Grönhammar nås strandängarna, vilka utgör en betydande flyttfågellokal och omfattar olika vegetationstyper. Strandängarna betas. Markerna vårdas med hjälp av miljöstöd.

Strandäng ned mot Bolmen, nedanför Liljenäs

Byggnadsantikvarisk värdering

Det f d säteriet med flygelbyggnader och ekonomibygnader, de välbetade markerna och strandängarnas betydelse som flyttfågel- och vegetationslokal, motiverar sammantaget högsta bevarandevärde. Bolmen är av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

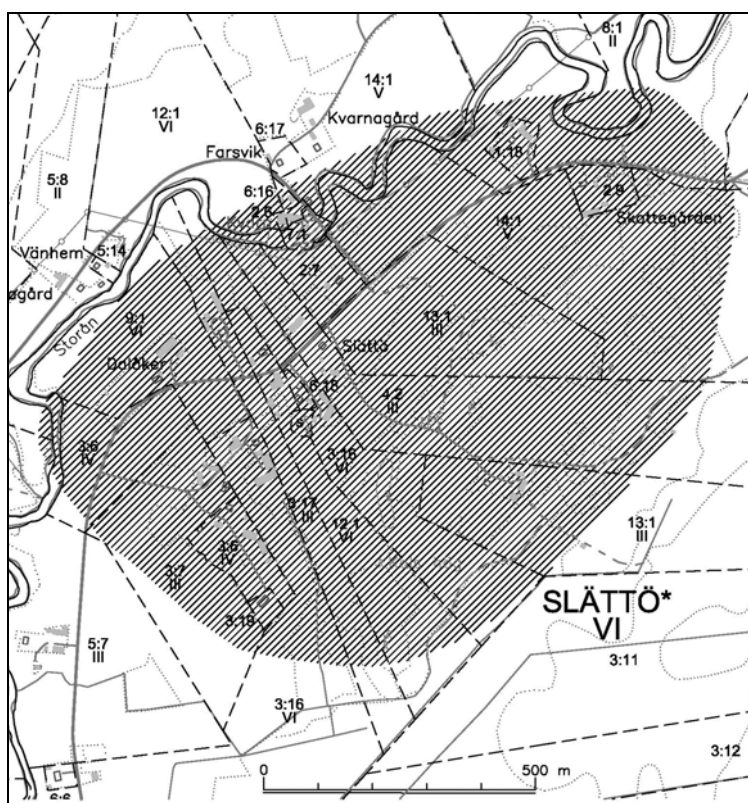
Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 113, 1984), Värnamo kommun.

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden (objekt nr 233, 1992), Länsstyrelsen.

4 - Slättö

Slättö utgör ett riksintresse för kulturmiljövården (del av riksintresse nr 3, Jönköpings län). Motivering för riksintressestatusen utgör centralbygden och kärnområdet i ett småländskt folkland, med en rik fornlämningsbygd med lämningar från stenålder till yngre järnålder, kring norra delen av sjön Bolmen.

Slättö by ligger på en höjdrygg, omgiven av åker och betesmark. Byn har behållit sin ålderdomliga struktur, då få av dess gårdar flyttades ut i samband med laga skiftet. En del av manbyggnaderna har förändrat karaktär genom ombyggnader och byte av fasadmateriäl. Centralt i byn ligger Slättö 12:1, med mangården på den norra sidan av byvägen och fägården på den södra. Bostadshuset, med frontespis, balkong och veranda mot sydost, har en fasad med gula eternitplattor. Ladugården i vinkelform har sten i fähusdelen.

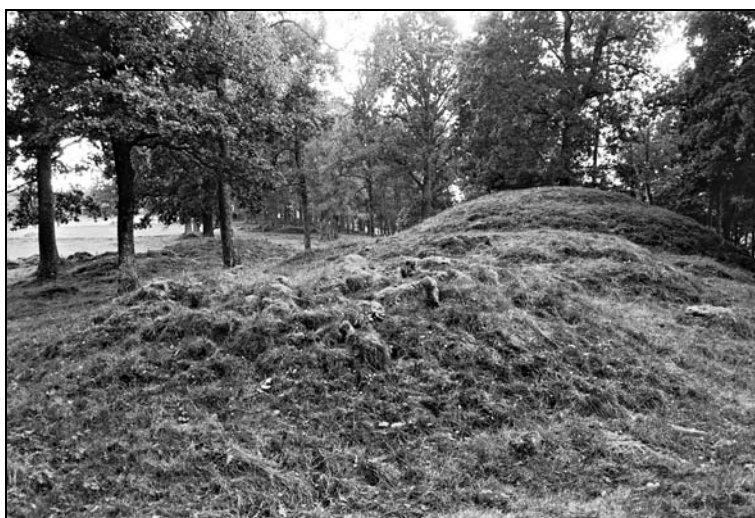
Mattsagården (Slättö 3:17) har en manbyggnad uppförd år 1926 i 1 ½ våning med frontespis och inglasad veranda mot sydost. En grusad väg leder upp mot byggnaden, mot en planterad rundel med flaggstång. Frontespisen kröns av ett cirkelrunt fönster. Den tidigare ljusa panelen är nu rödfärgad.

Slättö Skattagård (Slättö 2:9) ligger som ensamgård nordost om byn. Manbyggnaden, en timrad parstuga från 1876, är exteriört förändrad då den ursprungliga locklistpanelen ersatts av grå eternitplattor, vilka åter byts ut mot ny panel.

Slättö by från väster, med Slättö 2:9 i centrum

I ett framträdande och lättillgängligt läge öster om bybebyggelsen och Storån ligger tre höggravfält från yngre järnålder, vackra och väl synliga i en glest bevuxen ekbacke (fornlämningarna nr 13, 16 och 38). Inom samma område finns även ensamliggande stensättningar och högar (fornlämningarna nr 14, 15, 17 och 32), också de från yngre järnålder. Fornlämningsrikedomen visar att bygden utgjorde en viktig del i centralbygden Finnvedens folkland. Fornlämningsområdet är delvis betat och omges av odlad och betad mark.

Höggravfält sydost om Slättö by (fornlämningarna nr 14, 15, 16, 31, 45)

Vid Storåns fall ligger Slättö kvarn (Slättö 7:1), med en kvarnbyggnad uppförd vid mitten av 1920-talet efter att den tidigare kvarnen från 1917 hade brunnit ned. Byggnaden är uppförd i två våningar, med faluröd locklistpanel och spröjsade fönster med rundad överbåge. Kvarnen har en komplett kvarnutrustning från 1920- och 1930-talen och är fortfarande i drift. Maskineriet drivs med hjälp av turbiner, via axelledning och remtransmission. Malningen, mestadels av foderspännmål, kompletteras idag av torkning och försäljning av foder.

En mindre kraftstation, uppförd 1918, finns intill kvarnen. Söder om dessa återfinns en mindre byggnad som har haft funktion som smedja och bryggghus.

Invid vägen norr om kvarnen ligger den f d mjölnarstugan, en parstuga från 1890-talet. Stugan, timrad med en gråvit locklistpanel, har en glasad veranda mot vägen och en pardörr med speglar och spröjsade fönster mot sydväst. Byggnaden är förfallen.

Slättö kvarn, den enda i kommunen som fortfarande är i drift (Slättö 7:1)

Byggnadsantikvarisk värdering

Slättö utgör ett riksintresse för kulturmiljövården (del av riksintresse nr 3, Jönköpings län). Uttryck för riksintresset: öppet odlingslandskap med påtaglig koncentration av fornlämningar. Landskapsbilden med en levande kvarnmiljö, bevarad bystruktur, bebyggelse och den rika fornlämningsmiljön motiverar sammantaget högsta bevarandevärde. Gravfältet från yngre stenålder (fornlämningarna 13 – 16) utgör fornlämningar av riksintresse.

Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär. Den f d mjölnarstugan är i stort behov av underhåll.

Tidigare utredningar

Objekt av länsintresse i Fysisk riksplanering (1973), Länsstyrelsen.

Översiktlig kulturhistorisk utredning av centralområdet för Finnvedens folkland (1975).

Översiktlig fornlämningsanalys för Värnamo kommun (Raä 1979:11).

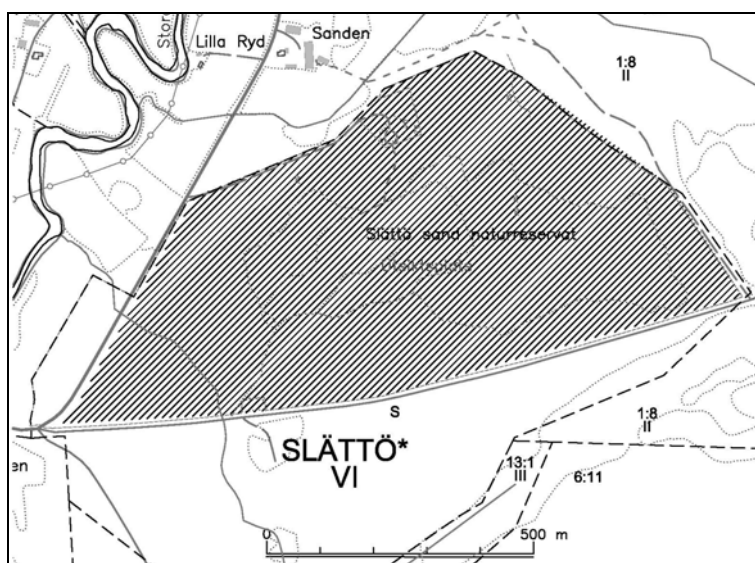
Översiktlig naturinventering i Värnamo kommun (1975), Värnamo kommun.

Kulturhistorisk utredning (område nr 42, 1984), Värnamo kommun.

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården (objekt nr 232, 1992), Länsstyrelsen.

Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län (1998), Länsstyrelsen.

5 - Slättö sand

Flygsandfältet Slättö sand, ca tre kilometer norr om sjön Bolmen, utgör ett av Sveriges största flygsandfält i inlandet. Flera andra, till ytan mindre, flygsandfält har funnits i Storåns dal. Troligen var detta bevuxet fram till 1700-talets slut, då andra växtbetingelser blottade allt större sandtytor. Åren 1903 – 1918 planterades området med tall och bergtall för att undvika sandflykt, vilken orsakade stor skada på omkringliggande åkrar. Åsarna lämnades dock oplanterade. För att återge flygsandfältet dess karaktär med kullar, dyner och spår efter det gamla strand- och deltaområdet fälldes bergtallarna och brändes fem hektar av de 50 hektar området omfattar, i augusti 1999. Särdragen i vegetationen, bl a backsippor och djurliv, bl a olika sorters steklar, utgör en del av återställandet. Inom naturreservatet finns tre stensättningar från järnåldern, vilka dock är svåra att se i terrängen (fornlämningarna 62, 65 och 100).

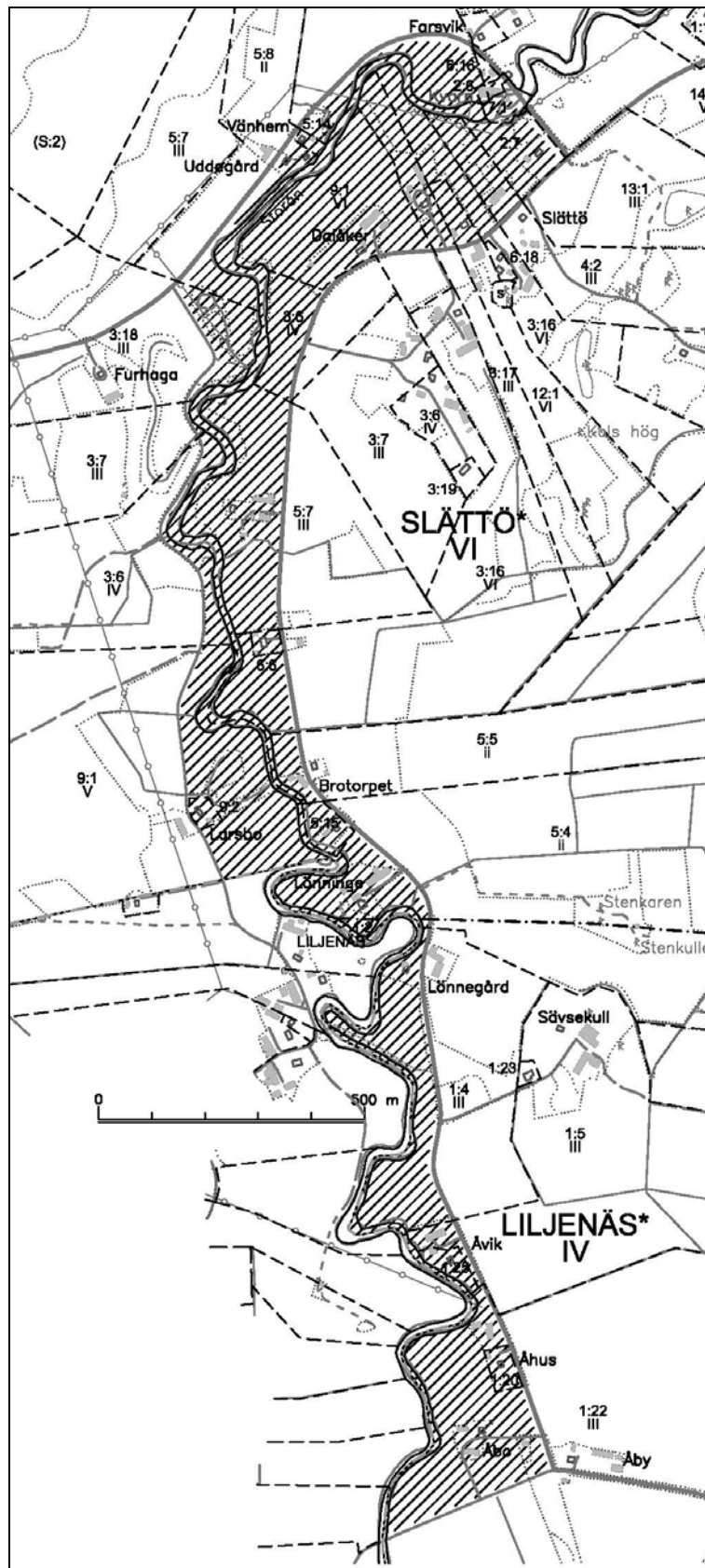
Byggnadsantikvarisk värdering

Slättö sand förklarades som naturreservat år 1976. Området med sin speciella landskapsbild är intressant i sin egenskap av det största flygsandfältet i inlandet, i södra Sverige. Det är betydelsefullt ur geologisk, botanisk och zoologisk synpunkt.

Delar av det avbrända flygsandfältet Slättö sand

6 - Storån

Storån rinner upp i sjön Flaten och slingrar sig fram genom Forsheda och Torskinge socknar, i ett flackt odlingslandskap med utlopp i sjön Bolmen. Här har ån bildat ett

delta. Åns meandrande lopp har lämnat efter sig spår av tidigare åfåror i form av avsnörda korvsjöar, ävjour.

Längs åns sträckning finns enstaka hölador som minnen efter ett äldre bruk av åkanterna, då marken nyttjades som äng för fodertäkt. Dessa lågt liggande madängar var viktiga i det äldre kulturlandskapet. Under stenåldern valde man att bosätta sig nära åns lopp, där näringsresurserna var goda för jakt, fiske och insamling av vegetabilier. Lämningar efter stenålderns människor har påträffats i åkrarna i form av lösfynd av flinta och stenyxor. Fornlämningarna från järnåldern i form av stora gravfält ligger väl samlade på höjder runt ån och dessa är även orienterade *mot* ån.

Åkermarken har till stora delar återfått sin betydelse som fodertäkt, då stora arealer idag används för vallodling. Längs ån finns en trädridå av lövträd, i huvudsak al.

Storån har även varit viktig för etablering av tidiga industriella anläggningar. Fallhöjden har sedan medeltid och kanske tidigare än så, utnyttjats för bl a kvarnverksamhet. Exempel på detta finns i Forsheda Kvarnagård och i Slättö.

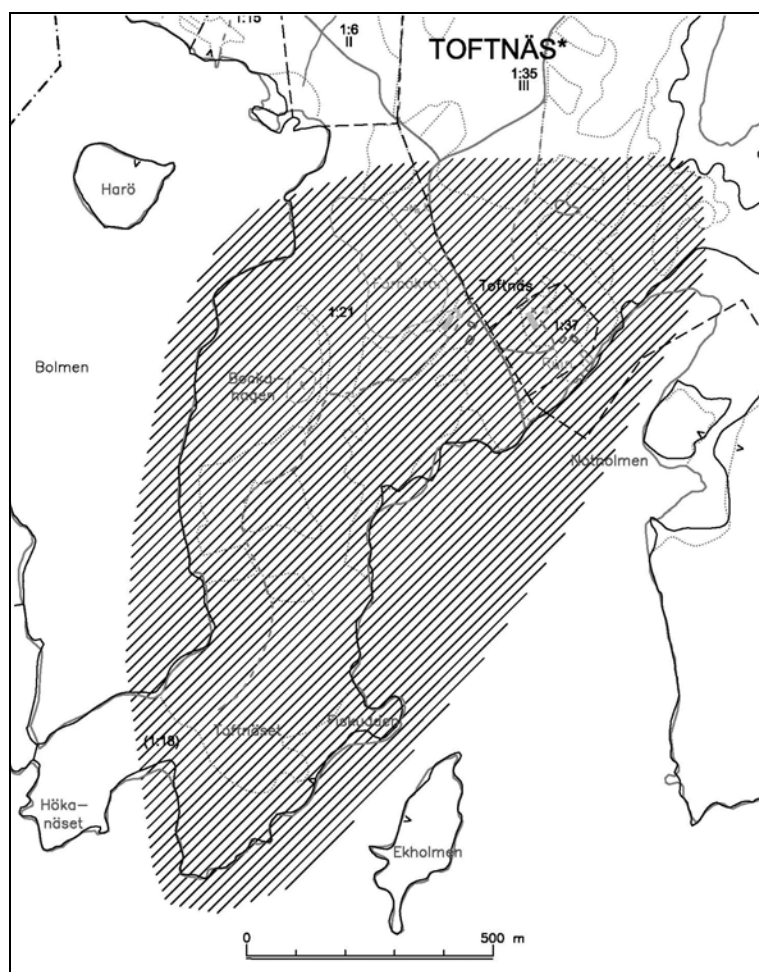
Byggnadsantikvarisk värdering

Ån och dess meandrande lopp utgör ett värdefullt inslag i landskapsbilden. Den har haft och har fortfarande en betydelse för nyttjandet av jordbrukslandskapet. Åsträckningen är av geologiskt intresse. Det är önskvärt att den får flyta fram i sitt lopp utan yttre påverkan.

Tidigare utredningar

Naturvärden i Värnamo kommun (1975, 1979), Värnamo kommun.

7 - Toftnäs

Det f d säteriet Toftnäs (Toftnäs 1:37) ligger i ett en gång strategiskt läge på en udde i norra Bolmen. Gården har anor från 1300-talet. Mellan manbyggnaden och sjön finns rester efter en medeltida borganläggning, bestående av en ruin och stenmurar (fornlämning nr 103). I gårdens ägarlängd återfinns så bekanta personer som riksdrotsen Bo Jonsson Grip och riksföreståndaren Sten Sture d ä.

Nuvarande huvudbyggnad var ursprungligen flygel till en under 1800-talet försvunnen huvudbyggnad. Det timrade husets bottenvåning uppfördes på 1600-talet och övervåningen byggdes till på 1700-talet. Den timrade byggnaden har en faluröd locklistpanel och ett högt, brutet och valmat tak, täckt med enkupigt tegel. Pardörren mot sydväst har en omfattning i klassicerande stil med pyloner och romber. Öster om manbyggnaden finns ett avtråde, också det timrat och med faluröd locklistpanel, med ett tälttak täckt med svart papp. Det yngre bostadshuset uppfördes 1921 på platsen för den tidigare huvudbyggnaden. I trädgården mot sjön finns en terrassering och rester av en större parkanläggning. Mellan mangård och fågård återfinns en stenmur och stora askar. Mellan ekonomibyggnaderna löper en äldre väg mot nordväst.

*Toftnäs med f d arrendatorsbostad och flygelbyggnad,
i resterna av en parkanläggning (Toftnäs 1:37)*

Nordväst om Toftnäs gård återfinns i ett höjdläge en avstyckad fastighet med bebyggelse från 1880-talet (Toftnäs 1:21). En allé sammanbinder de båda gårdarna. Här finns två timrade bostadshus, bägge försedda med ljusgrå locklistpanel. Till ekonomibyggnaderna hör en ladugård och ett vagnslider i stolpkonstruktion, den senare en ovanligt förekommande typ av byggnad.

Gårdarna omges av igenväxande betes- och hagmarker, marker med odlingsrösen och inslag av ädla lövträd.

Byggnadsantikvarisk värdering

Då landskapet idag är ganska påverkat och på väg att växa igen, så är det främst bebyggelsen, ruinerna efter borganläggningen och resterna efter parkanläggningen som motiverar högsta bevarandevärde.

Restriktivitet iakttas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär.

Tidigare utredningar

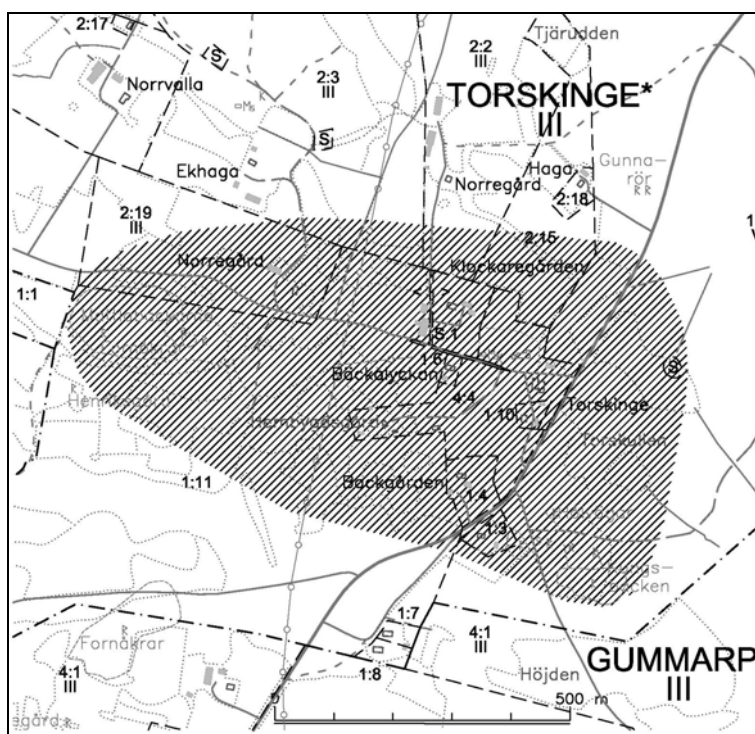
Kulturhistorisk utredning av centralområdet för Finnvedens folkland (1975).

Översiktlig naturinventering för Värnamo kommun (1975).

Naturvärden i Värnamo kommun (1975, 1979), Värnamo kommun.

Kulturhistorisk utredning (område nr 43, 1984), Värnamo kommun.

8 - Torskinge sockenkärna

Torskinge kyrkby omges av ett öppet odlingslandskap i norr och stenbunden hagmark mot söder och väster.

Kyrkan härstammar i sina äldsta delar från 1200-talets början. År 1705 fick kyrkan en tillbyggnad åt väster. Åren 1902 – 1903 byggdes den om såväl invändigt som utvändigt till nuvarande utseende. En sten med inskription i stenmuren runt kyrkan minner om detta: *"Denna sten borttogs 1902 från kyrkans vapenhus, Uppsattes här vid kyrkogårdens utvidgning 1960."* Kyrkans fasad är försedd med en vit spritputs, taket på långhuset är täckt med enkupigt rött tegel, medan absid, sakristia och vapenhus har en taktäckning av spån. Ingång till kyrkan sker via vapenhuset som vänder sig mot söder. Längs kyrkans södra långhusvägg återfinns äldre gravstenar, bl a tvillingstenar och kors i järnsmide. Klockstapeln står väster om kyrkobyggnaden, med fasad i faluröd panel och spåntäckt tak.

Väster om kyrkan återfinns den f d prästgården, Klockaregården (Torskinge 6:1), uppförd 1870. Den timrade salsbyggnaden i 1 ½ våning fungerade som prästgård fram till 1917, senare som löneboställe. Mot söder vänder byggnaden en veranda med snickerier och en balkong, krönt av en frontespis, allt senare tillbyggt.

Sydost om kyrkan ligger den f d skolan (Torskinge 5:1), numera församlingshem. Byggnaden är moderniserad, har en rödmålad locklistpanel och en förstukvist med lövsågerier mot väster.

Sydväst om kyrkan ligger hembygdsgården, placerad i en vacker enebacke. Centralt placerad återfinns en rekonstruktion av en bronsåldersgrav från 1500 - 1000 f Kr, bortschaktad i samband med en arkeologisk undersökning i Slättö, åren 1973/1974.

Torskinge hembygdsgård

Väster om bykärnan ligger ensamgården Norregård (Torskinge 2:19), en timrad 1 ½ vånings parstuga från 1875 med faluröd locklistpanel och en förstukvist åt väster med en pardörr innanför. Manbyggnaden omges av en trädgård inhägnad av en smålandsgärdesgård.

I den södra delen av byn ligger i ett höjdläge Backegård (Torskinge 1:4). Den timrade parstugan från 1870-talet i 1 ½ våning är rödmålad. Mot söder finns en förstukvist med vitmålade lövsågerier. Söder om manbyggnaden står en stor lönn.

Öster om bybebyggelsen finns ett vackert beläget, större fornlämningsområde från yngre järnålder som benämns Kungsbacken. Det innefattar höggravfält, hålvägar (fornlämningarna nr 23, 151 och 152) och en offerplats, Torskullen (fornlämning nr 22).

Väster om bybebyggelsen återfinns ännu ett fornlämningsområde, Mattlabackarna, med gravfält och fossil åkermark från bronsålder/äldre järnålder (fornlämningarna nr 19, 20, 123 och 193).

Byggnadsantikvarisk värdering

Sockencentrat med kyrka, äldre bebyggelse, f d skolhus, hembygdsgård och de rika fornlämningsområdena motiverar ett mycket högt bevarandevärde. Gravfält och hålväg från yngre järnåldern vid Kungsbacken (fornlämningarna nr 23, 151), gravfält och fossil åkermark från bronsålder/äldre järnålder vid Mattlabackarna (fornlämningarna nr 19, 20, 123) utgör fornlämningar av riksintresse. Fornlämningarna är lättillgängliga och delvis hävdade.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning av centralområdet i Finnvedens folkland (1975).

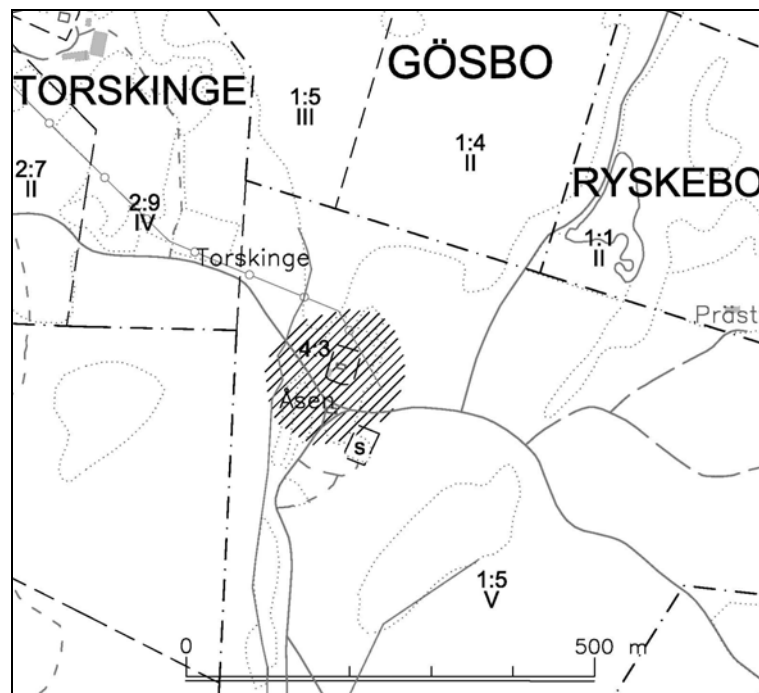
Översiktlig naturinventering i Värnamo kommun (1975), Värnamo kommun.

Översiktlig fornlämningsanalys för Värnamo kommun (Raä 1979:11), Värnamo kommun.

Kulturhistorisk utredning (område nr 44, 1984), Värnamo kommun.

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården (objekt nr 231, 1992), Länsstyrelsen.

9 - Åsen

Lilla Åsen (Torskinge 4:3) och Stora Åsen (Torskinge 1:5) är två torpstugor som ligger på vardera sidan om en vägkorsning. Bägge är av typen enkelstuga med tillbyggd kammare, uppförda under 1800-talets senare hälft. Byggnaderna är timrade, har faluröd locklistpanel och förstukvistar med lövsågerier. På Lilla Åsen finns en timrad bod, också den med faluröd locklistpanel.

Tidigare utredningar

Kulturhistorisk utredning (objekt nr 114, 115, 1984), Värnamo kommun.